

SVETLANA ALEKSIEVICI

Ultimii martori

(Solo pentru un glas de copil)

Traducere din limba rusă și note
ANTOANETA OLTEANU

CUPRINS

„Îi era frică să se uite înapoi...”	7
„Prima și ultima mea țigară”	10
„Bunica se ruga... se ruga să-mi vină sufletul înapoi...”	14
„Erau întinși, rozalii, pe cărbuni...”	16
„Oricum o vreau pe mama”	20
„Niște jucării nemțești așa de frumoase...”	24
„O mână de sare... tot ce rămăsese din casa noastră...”	30
„Și am sărutat toate portretele din manual...”	35
„Eu l-am adunat cu mâinile mele... E alb, alb...”	38
„Vreau să trăiesc! Vreau să trăiesc!...”	40
„Prin butoniera pentru nasture...”	42
„Am auzit numai țipătul mamei...”	46
„Noi cântam, iar soldații plângeau...”	50
„La cimitir, morții erau la suprafață, de parcă mai fuseseră omorâți o dată...”	53
„Și mi-am dat seama că e tata... Îmi tremurau genunchii...”	55
„Închide ochii, băietel!... nu te uita!...”	59
„Frățiorul nostru plânge că nu fusese când era tata...”	63
„Prima a venit fetița aceasta...”	65
„Eu sunt mama ta...”	68
„Am rugat-o: putem să-l lingem?... ”	70
„... O jumătate de linguriță de zahăr în plus”	72
„Căsuță, să nu arzi! Căsuță, să nu arzi!...”	77
„A venit în halat alb, ca mama...”	80
„Tanti, luați-mă și pe mine în brațe!...”	83
„... Și o legăna ca pe o păpușă”	85
„Părinții îmi cumpăraseră deja abecedar...”	88
„...Nici nu erau logodiți, și nici soldați nu erau...”	98
„Măcar un copilaș să rămână...”	100
„Își șterge lacrimile cu mâneca...”	103
„Atârna de frânghie ca un copil...”	106
„Acum o să fiți copiii mei...”	109
„Le sărutam mâinile...”	111
„Mă uitam la ei cu ochi de fetiță...”	114
„Mama n-a zâmbit niciodată...”	116

„Nu m-am putut obișnui cu numele meu...”	118
„Bluza lui de militar era jilavă...”	120
„De parcă o salvase pe fata lui...”	123
„Până la detașament m-au dus pe brațe... eram lovit din cap până-n picioare”	127
„De ce sunt așa de mic?... ”	131
„Veneau la mirosul de om...”	133
„De ce au împușcat-o în față? Mama era așa de frumoasă...”	135
„Ceri să fii împușcat...”	141
„Nu aveam nici măcar băsmăluță...”	146
„Nu mai aveam cu cine să mă joc...”	150
„Deschid fereastra și arunc foile în vânt...”	153
„Căutați aici!...”	160
„Pe bunicul l-am îngropat lângă fereastră...”	163
„... Deasupra tasau și cu lopețile, ca să fie frumos”	165
„O să-mi cumpăr o rochie cu fundiță...”	168
„Cum a murit, dacă azi n-au executat pe nimeni?... ”	172
„Pentru că noi suntem fetițe, iar el e băiețel...”	180
„Tu nu ești fratele meu, dacă te joci cu copiii nemți...”	184
„Chiar uitaserăm cuvântul acesta...”	191
„Trebuie să mergeți pe front, dar v-ați îndrăgostit de mama mea...”	198
„În ultimele clipe au început să-și strige numele...”	205
„Toate patru ne-am înhămat la sanie...”	207
„Băiețelii ăștia sunt ușurei ca vrăbiuțele...”	211
„Mă rușinam că aveam ghetuțe de fată...”	214
„Strigam întruna, nu mă puteam stăpâni...”	220
„Toți copiii s-au prins de mâini...”	223
„Nici nu știam cum se îngroapă oamenii, dar atunci ne-am adus, cine știe cum, aminte...”	226
„A adunat oasele într-un coș...”	228
„Au scos pisicuții din casă...”	231
„Ține minte: Mariupol, strada Parcului numărul 6...”	234
„Aud cum i se oprește inima...”	236
„Am mers pe front cu sora mea, sergent-major Vera Redkina...”	241
„În direcția din care răsare soarele...”	243
„Cămașa albă se vedea de la distanță în întuneric...”	248
„S-a prăbușit pe podeaua curată, pe care tocmai o spălasem...”	251

„Dumnezeu vedea oare toate astea? Și ce părere avea?...“	254
„Iar lumea e așa de frumoasă!...“	256
„Mi-a adus niște bomboane lungi, subțiri... ca niște creioane...“	262
„Cufărașul era chiar pe mărimea lui...“	264
„Îmi era frică să am visul ăsta...“	266
„Voiam să fiu singură la mama și să mă răsfețe“	267
„Nu se scufundau, erau ca niște mingiuțe...“	270
„Țin minte avioanele noastre pe cerul albastru-albastru...“	275
„Pârâiau ca dovlecii copti...“	278
„Am mâncat... un parc întreg“	281
„Cine plânge e împușcat...“	285
„Mămica și tăticu', ce cuvinte de aur!...“	287
„Au adus-o sfâșiată...“	290
„Tocmai ieșiseră puii din găoace... mi-era frică să nu-i omoare...“	293
„Rege de treflă, rege de tobă...“	294
„O mare fotografie de familie...“	299
„Vă pun în buzunar măcar niște semințe de usturoi“	300
„A-na a-re me-re...“	302
„Mi-a dat o kubankă cu panglică roșie...“	305
„Și trăgeam în sus...“	310
„În clasa întâi, mama mă ducea în brațe la școală...“	312
„Cățelușule, iartă-mă!... Cățelușule, iartă-mă!...“	314
„Nu e fata mea! Nu e a meaaa!...“	319
„Oare noi eram copii? Eram deja bărbați și femei...“	321
„Să nu dai la un nene străin costumul tatei!...“	323
„Noaptea plângeam: unde e mama mea cea veselă?“	325
„Nu mă lasă să zbor...“	327
„Toți voiau să sărute cuvântul «Victorie»...“	329
„O cămașă făcută dintr-o bluză militară de-a tatei...“	331
„L-am împodobit cu garoafe roșii...“	333
„Multă vreme l-am așteptat pe tata. Toată viața...“	337
„Lângă granița aceasta... La hotar...“	339

„ÎI ERA FRICĂ SĂ SE UITE ÎNAPOI...”

Jenia Belkevici – 6 ani
În prezent e muncitoare.

Iunie, '41...

Îmi aduc aminte. Eram micuță, dar îmi aduc aminte totul...

Ultimul lucru pe care mi-l mai amintesc din viața de dinainte este o poveste, pe care mi-o citea mama înainte de culcare. Povestea mea preferată, despre peștișorul de aur. Mereu îi ceream și eu câte ceva peștișorului de aur: „Peștișorule de aur... Micule peștișor de aur...”. Și surioara mea îi cerea, dar altfel: „Din porunca știucii, din voința mea...”¹ Voiam să mergem vara la bunica, și tata să meargă cu noi. El era așa de vesel!

Dimineață m-am trezit îngrozită: se auzeau niște sunete necunoscute...

Mama și tata credeau că dormim, dar eu stăteam în pat alături de surioara mea și mă prefăceam că dorm. Și am văzut: tata a sărutat-o multă vreme pe mama, i-a sărutat fața, mâinile, și m-am minunat: niciodată n-o mai sărutase așa. Au ieșit din casă ținându-se de mână,

¹ Formulă magică din basmele populare rusești

eu am sărit la fereastră: mama se agățase de gâtul tatei și nu-i dădea drumul. El s-a desprins din strânsoare și a luat-o la fugă, ea l-a ajuns și iar s-a agățat de el, și striga ceva. Atunci am început și eu să strig: „Tată, tată!“

S-au trezit și sora mea și frățiorul Vasia; surioara a văzut că plângeam și a început și ea să strige: „Tată!“ Tata ne-a văzut și – îmi aduc aminte ca acum – și-a pus mâinile în cap și a plecat, ba chiar a luat-o la fugă. Îi era frică să se uite înapoi...

Soarele îmi lumina fața. Era așa de cald... Nici acum nu pot să cred că tatăl meu a plecat în dimineața aceea la război. Eram micuță, dar parcă-mi dădeam seama că-l văd pentru ultima oară, că n-aveam să-l mai întâlnesc vreodată. Eram mică... mică de tot...

Și așa mi s-a întipărit în minte că război e atunci când nu e tata...

Apoi mai țin minte ceva: cerul negru și un avion tot negru. Lângă drum e întinsă mama noastră, cu brațele desfăcute. O rugăm să se ridice, dar în zadar. Soldații au acoperit-o cu un impermeabil și au îngropat-o în țărână, chiar acolo. Noi strigam și-i rugam: „N-o băgați pe mama în groapă! O să se trezească și o să plecăm mai departe“. Prin țărână se târau tot felul de gândaci mari... Nu-mi puteam imagina cum avea să trăiască mama în pământ alături de ei. Cum o s-o găsim noi mai târziu, când ne-om întâlni? Cine-i va scrie tatei? Unul dintre soldați m-a întrebat: „Fetițo, cum te cheamă?“ Dar eu uitasem... „Fetițo, care e numele tău de familie? Cum o cheamă pe mama ta?“ Nu mai țineam minte... Am stat lângă movilița mamei până s-a făcut noapte, când ne-au luat și ne-au pus într-o căruță plină de copii. O

conducea un bătrân, ne aduna pe toți de pe drum. Am ajuns într-un sat, și ne-au luat pe la case oameni străini.

Multă vreme n-am vorbit. Nu făceam decât să mă uit în jur.

Apoi, țin minte, e vară, o vară plină de soare. O femeie străină mă mângâie pe cap. Încep să plâng și încep să vorbesc... Să povestesc despre mama și tata. Cum tata a fugit de noi și nici nu s-a uitat în urmă... Cum zăcea mama întinsă... Cum se târau gândacii prin țărână...

Femeia mă mângâie pe cap. Și în clipele acestea înțeleg: seamănă cu mama mea...

„PRIMA ȘI ULTIMA MEA ȚIGARĂ“

Ghena Iușkevici – 12 ani

În prezent e ziarist.

Soare... Și o liniște stranie. O tăcere de neînțeles...
Dimineăța primei zile de război...

Vecina noastră, soție de militar, a ieșit cu ochii în lacrimi. I-a șoptit ceva mamei, dar i-a făcut semn să tacă. Toți se temeau să rostească cu voce tare ce se întâmplase, chiar dacă deja știau, numai pe unii apucaseră deja să-i anunțe. Dar se temeau să nu fie numiți instigatori. Panicarzi. Și asta e chiar mai rău decât războiul. Se temeau... Așa mi se pare acum... Și, desigur, nimeni nu credea. Cum așa?! Armata noastră e la graniță, conducătorii noștri sunt la Kremlin! Țara, apărată cum se cuvine, e inaccesibilă străinilor! Așa credeam pe atunci... Eram pionier.

Au dat drumul la radio. Așteptau cuvântarea lui Stalin. Era nevoie de vocea lui. Dar Stalin tăcea. Apoi a vorbit Molotov... Toți ascultau. Și Molotov a spus: „E război“. Oricum, nimeni nu l-a crezut. Unde e Stalin?

Asupra orașului au venit avioane... Zeci de avioane necunoscute. Cu cruci pe ele. Au acoperit cerul, soarele.

Mai mare groaza!! Au început să cadă bombele... Se auzeau mereu explozii. Răpăiau. Totul se întâmpla ca în vis... Nu în realitate... Deja nu mai eram mic, țin minte ce simțeam. O groază care-mi cuprindea tot corpul. Toate cuvintele, gândurile. Ieșeam fuga din case, alergam care încotro pe străzi... Mi se părea că orașul nu mai există, că sunt numai ruine. Fum. Foc. Cineva a spus: trebuie să fugim la cimitir, doar n-o să bombardeze cimitirul! De ce să-i bombardeze pe morți? În cartierul nostru, era un cimitir evreiesc mare, cu copaci bătrâni. Și toți au dat buzna, s-au adunat acolo mii de oameni. Unii îmbrățișau pietrele funerare, se ascundeau în spatele mormintelor.

Acolo am stat cu mama până s-a făcut noapte. În jur nimeni nu rostea cuvântul „război“, auzeam un alt cuvânt – „provocare“. Îl repeta toată lumea. Se vorbea că din clipă în clipă trupele noastre trebuiau să treacă la ofensivă. Stalin dăduse ordinul. Și oamenii credeau.

Dar toată noaptea au urlat sirenele uzinelor de la periferiile Minskului...

Primii morți...

Primul... Am văzut primul cal omorât... apoi o femeie omorâtă... M-a uimit. Îmi imaginam că în război sunt omorâți numai bărbații.

M-am trezit a doua zi dimineață... Mi-a venit să sar din pat, dar imediat mi-am adus aminte – e război; și am închis ochii. Nu puteam să cred.

Afară deja nu se mai trăgea... Era liniște. Câteva zile a fost liniște. Și deodată a început vânzoleala... Trece, de exemplu, un om alb, alb din cap până-n picioare, plin de făină, și duce în cârcă un sac alb. Altul fuge... Îi cad din buzunare cutii de conserve, în mâini are tot cutii de

conserve. Bomboane... Pachete de tutun... Unul ține o căciulă plină cu zahăr... O oală cu zahăr... De nedescris! Unul cară un sul de material, altul merge înfășurat cu totul în stambă albastră, roșie... E de râs, dar nimeni nu râde. Au fost bombardate depozitele de marfă, un magazin mare de lângă noi... Lumea a dat fuga să vadă ce-a mai rămas din ele. La uzina de zahăr, câțiva s-au înecat în cazanele cu sirop de melasă. Groaznic! Tot orașul spărgea semințe. Găsiseră pe undeva vreun depozit cu semințe. Sub privirile mele a năvălit în magazin o femeie... N-avea nimic: nici sac, nici plasă, așa că și-a dat jos furoul, ciorapii împlețiți. Și le-a umplut cu crupe de hrișcă. Le-a târât... Și toate astea, nu știu de ce, în tăcere. În momentele acelea, oamenii nu vorbeau...

Când am chemat-o pe mama, în magazin rămăsese numai muștar – borcane galbene cu muștar. „Să nu iei nimic!“ m-a rugat mama. Mai târziu a recunoscut că-i fusese rușine, pentru că toată viața mă învățase astfel. Chiar și când făceam foamea și ne aduceam aminte de zilele acelea, tot nu ne părea rău de nimic. Așa era mama mea!

Prin oraș... Pe străzile noastre se plimbau liniștiți soldați germani. Filmau totul și râdeau. Înainte de război, aveam la școală un joc preferat, desenam nemți. Îi desenam cu dinții mari. Cu colți. Și uite-i, acum merg pe aici... tineri, frumoși... cu grenade arătoase, băgate în turetcile întoarse ale cizmelor solide. Cântă la muzicuță, ba chiar fac glume cu fetele noastre frumoase...

Un neamț în vârstă trăgea după el o ladă grea. M-a chemat și mi-a făcut semn: Ajută-mă! Lada avea două mânere, am apucat-o de ele. Când am dus-o unde

trebuia, neamțul m-a bătut pe umăr și a scos din buzunar un pachet de țigări. „Uite“, cică, „plata ta“.

Am ajuns acasă. N-am mai avut răbdare, m-am așezat pe un scaun în bucătărie și am aprins o țigară. Nici n-am auzit bubuitul ușii. Intră mama:

– Fumezi?

– Mmm...

– Ale cui sunt țigările?

– Ale unui neamț.

– Fumezi, și încă țigări de-ale dușmanului! Asta e trădare de patrie.

A fost prima și ultima mea țigară.

O dată, seara, mama s-a așezat lângă mine:

– Nu pot răbda să fiu aici. Mă-nțelegi?

Voia să lupte. Din primele zile. Ne-am hotărât să-i căutăm pe ilegaliști, nu ne îndoiam că există. Nu ne îndoiserăm nici o clipă.

– Te iubesc cel mai mult pe lume, a spus mama. Dar tu mă-nțelegi? Mă ierți dacă o să se-ntâmples ceva cu noi?

M-am îndrăgostit de mama, de-atunci am ascultat-o fără cârtire. Și asta mi-a rămas mai apoi pentru toată viața...